

УДК 347.451
DOI

О. О. Полуніна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0001-7062-3623

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ У РАЗІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

У статті досліджуються процесуально-правове регулювання цивільно-правових відносин, що виникають під час укладення договору роздрібної купівлі-продажу через мережу Інтернет та проблематика їх застосування в судовому процесі України. Аналіз чинного законодавства та реальної практики застосування цих норм дає змогу проаналізувати цей вид договору та знайти шляхи усунення прогалин у законодавстві України.

Придбання товарів через інтернет – це договір, укладений на відстані продавцем (виконавцем) із споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку (п. 8 ст. 1 Закон України «Про захист прав споживачів»), до яких належать телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення та інформаційні мережі, зокрема Інтернет [1, с. 74].

Одними з найпоширеніших цивільних правовідносин є правовідносини, що виникають із договору купівлі-продажу, оскільки саме через них відбувається велика частка обміну економічними благами у суспільстві. Роздрібна купівля-продаж є основною формою участі фізичних осіб в економічному обігу, оскільки укладення договору роздрібної купівлі-продажу є найбільш зручним та вживаним засобом забезпечення потреб пересічної людини у різноманітних товарах, якими так чи інакше користується кожен.

У сучасному світі роль роздрібної торгівлі у поживленні ситуації на ринку невпинно зростає та перетворюється на могутній чинник економічного розвитку. Тому лише належне теоретичне підґрунтя дасть змогу розробити узгоджену концепцію правового регулювання договору роздрібної купівлі-продажу, сприятиме всебічному забезпеченню прав та законних інтересів споживачів і тим самим – зростанню якості продукції, появі нових видів товарів, підвищенню життєвого рівня населення України.

Обравши європейський вектор розвитку, Україна підтвердила свій намір рухатися на шляху імплементації найвизначніших здобутків світової правової думки до чинного законодавства, в тому числі побудувати гнучку та ефективну систему захисту прав споживачів.

Ключові слова: електронний цифровий підпис, електронний документ, електронна комерція, інтернет-магазин, транскордонна інтероперабельність.

Polunina O. A. PROCEDURAL AND LEGAL REGULATION OF CIVIL LEGAL RELATIONS ARISING WHEN CONCLUDING AGREEMENT FOR RETAIL SALE THROUGH THE INTERNET

Acquisition of goods via the Internet is a contract concluded at a distance by the seller (performer) with the consumer by means of remote communication (paragraph 8 of Article 1 of the Law of Ukraine «On Consumer Protection»), which include telecommunications networks, postal services, language, television and information networks, including the Internet. If the consumer is provided with the above information, the online store must confirm the order in writing or by e-mail. Such a message is called information that the consumer can in any way reproduce or save in electronic form (paragraph 10 of Article 1 of the Law). In this case, it is an Internet page that the buyer gets to before the request to purchase the product is generated. We recommend that customers duplicate all data on paper or in an email. In the article the modern state of defence of electronic documents is investigated from an imitation and unauthorized modifications and use of electronic digital signature (EDS). So in activity of enterprise, and also and in the personal aims of electronic signature executes certain functions, analogical for the signature of man. The presence of electronic digital signature guarantees that this document was created exactly by this man, therefore document, confirmative EDS is equivalent the paper analogue.

It seems promising to introduce mutual recognition of electronic signature key certificates issued in Ukraine, the US and EU countries, which will help to develop the cross-border market for online services. For this purpose, it is advisable at this stage to adopt the rules of the Regulation on Electronic Identification Scheme and Cross-border Interoperability of Electronic Digital Signatures, to lay down in the form of general principles in the national legislation on this subject the basic requirements of the Regulation on electronic timestamps, electronic signatures and seals.

Liberalization of legislation in the sphere of adjusting of electronic digital signature, to our opinion, must come true by abandonment from superfluous requirements to the centers of certification of the keys and accredited centers certifications of the keys, that restrain corresponding market of services development in Ukraine and assist establishment of too high prices, that are excessive for most salespeople that intend to carry out electronic commerce. Also seen the necessity of input of principle of transfrontal of electronic digital signatures, foremost, through the input of the standards of cryptographic defence of information accepted in the whole world. Consider also, that simultaneous existence of centers, central organ and supervisory organ results in duplication of functions in the field of the grant of electronic digital signatures, and liberalization of legal regulation must consist, in particular, exactly in narrowing of circle of checking organs. Part 6 of Art. 13 of the Law on Consumer Protection allows the seller to use in the contract a standard condition on the possibility of replacing the goods in its absence with another. The buyer must be notified before concluding the contract. The seller may replace the product only when three conditions are met simultaneously: 1) another product meets the purpose of use of the ordered; 2) has the same or better quality; 3) its price does not exceed the price of the ordered goods.

Key words: electronic digital signature, electronic document, electronic commerce, online shop.

Стан дослідження теми. У статті окрему увагу приділено укладанню договору роздрібної купівлі-продажу через мережу Інтернет у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 року. Докладно охарактеризовано проблеми ідентифікації сторін договору, що виникають із застосуванням електронних засобів зв'язку, та наголошено на потребі гармонізації вітчизняного законодавства у цій сфері з вимогами Регламенту ЄС № 910/2014 від 23 липня 2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку.

Метою дослідження є лібералізація законодавства у сфері регулювання цивільно-правових відносин, що виникають під час укладення договору роздрібної купівлі-продажу через мережу Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Для договору роздрібної купівлі-продажу характерний особливий порядок його укладення, який може слугувати специфічною, виокремлюючою ознакою цього виду договору. Зокрема, договір роздрібної купівлі-продажу є публічним договором, а здебільшого – ще й договором приєднання, що зумовлює потребу у використанні великої кількості стандартних форм, формулярів, необхідність надання продавцем покупцеві письмових документів про товар, його ціну та інші істотні умови цього договору. Під час придбання товару в інтернет-магазині споживач заходить на сайт продавця, знаходить потрібний йому товар (при цьому можна роздивитися його фотознімки, прочитати опис, а нерідко ще й відгуки тих, хто встиг його купити раніше), потім вибирає спосіб доставки й оплати. Доставляють товари найчастіше: кур'єр магазину; поштою; кур'єрські служби.

Найпоширеніші способи оплати отриманого товару: готівкою (кур'єру); банківським переказом; платіжними картками на сайті магазину. З погляду покупця основні особливості інтернет-торгівлі такі: 1) отримання товару й оплата за нього не збігаються у часі (крім випадку, коли доставку здійснює кур'єр і він же забирає гроші); 2) під час отримання товару не завжди можна перевірити його комплектність та якість (наприклад, якщо товар надсилають поштою).

Як споживача ми маємо на увазі фізичну особу, яка придбаває продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (п. 22 ст. 1 Закону про захист споживачів) [2, с. 28].

Купівлю-продаж товарів в Інтернеті п. 8 ст. 1 Закону про захист споживачів відносить до договорів, укладених на відстані. Це договір, укладений продавцем зі споживачем за допомогою «засобів дистанційного зв'язку», до яких

належать телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення та інформаційні мережі, зокрема Інтернет.

Положеннями статті 698 Цивільного кодексу України визначено, що за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність із продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його. [3, с. 87].

Відносини, що виникають між покупцем і продавцем товарів, робіт та послуг в Інтернеті, не відрізняються від традиційних правил купівлі-продажу і регулюються, зокрема, положеннями ЦК України та Закону України «Про захист прав споживачів».

До відносин за договором роздрібної купівлі-продажу з участю покупця-фізичної особи, не врегульованих цим Кодексом, застосовується законодавство про захист прав споживачів.

Умови договору, що обмежують права покупця – фізичної особи порівняно із правами, встановленими Кодексом та законодавством про захист прав споживачів, є нікчемними [4, с. 64].

У вітчизняному законодавстві договір, укладений за допомогою мережі Інтернет, відноситься до категорії договорів, укладених на відстані, тобто договорів, укладених продавцем (виконавцем) із споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку поза торговельними або офісними приміщеннями [5, с. 98].

При цьому під засобами дистанційного зв'язку маються на увазі телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення, інформаційні мережі, зокрема Інтернет, які можуть використовуватися для укладення договорів на відстані (стаття 1 Закону). Вимоги до інтернет-торговця досить суворі. Перед укладенням договору купівлі-продажу він повинен (ч. 2 ст. 13 Закону про захист споживачів) надати споживачеві інформацію про: 1) найменування продавця та його місцезнаходження. Якщо з найменуванням у більшості таких магазинів проблем немає (на будь-якому сайті є назва магазину), то власну адресу оприлюднюють лише поодинокі сміливці; 2) порядок прийняття претензії. Закон не розшифровує, про які претензії йдеться. Ймовірно, про будь-які претензії покупця до продавця; 3) основні характеристики продукції. З цим усе гаразд. Можна побачити і детальний опис товару, і його фотознімки; 4) ціну, включаючи плату за доставку. Тут також усе зрозуміло. Якщо інтернет-магазин бере окрему плату за доставку, про це здебільшого зазначають на його сайті; 5) умови оплати; 6) гарантійні зобов'язання та інші послуги, пов'язані з утриманням чи ремонтом продукції. Переважно

на товари, придбані в інтернет-магазині, поширюється така ж гарантія від виробника, як і на продукцію у звичайних магазинах; 7) інші умови поставки; 8) мінімальну тривалість договору, якщо він передбачає періодичні поставки продукції; 9) вартість телекомунікаційних послуг, якщо вона відрізняється від граничного тарифу. Найвірогідніше, до інтернет-торгівлі подібна вимога не має ніякого стосунку. Адже за те, що покупець відвідує сайт інтернет-магазину, останньому він нічого не платить; 10) період прийняття пропозицій. У випадку інтернет-магазину такі дані можуть знадобитись, якщо продавець закуповує і постачає товар тільки під конкретне замовлення; 11) порядок розірвання договору. У більшості інтернет-магазинів така інформація на сайті відсутня.

Якщо споживачу надано наведені вище відомості, інтернет-магазин повинен підтвердити замовлення письмово або за допомогою електронного повідомлення. Таким повідомленням називають інформацію, яку споживач може у будь-який спосіб відтворити або зберегти в електронному вигляді (п. 10 ст. 1 Закону). Це інтернет-сторінка, на яку покупець потрапляє перед тим, як запит на купівлю товару буде сформовано. Рекомендуємо покупцям дублювати всі дані на папері або в електронному листі [5, с. 35].

Якщо інше не передбачено договором, то продавець повинен поставити товар не пізніше 30 днів із моменту одержання згоди споживача на укладення договору (ч. 6 ст. 13 Закону про захист споживачів). Коли продавець не має замовленого товару і тому не може виконати договір, йому необхідно повідомити споживача якнайшвидше, але не пізніше 30 днів з моменту одержання його згоди на укладення договору.

Після замовлення та доставки товару продавець повинен надати покупцю певні документи. Це залежить від того, хто продавець (юридична особа чи приватний підприємець) і які способи оплати та доставки вибрав покупець. За законом правочини між фізичною та юридичною особою, а також між фізичними особами на суму, що перевищує 340 грн., треба вчиняти у письмовій формі (ч. 1 ст. 208 Цивільного Кодексу України). Виняток встановлено ч. 1 ст. 206 ЦК України – усно можуть вчиняти правочини, які сторони повністю виконують у момент вчинення.

Тож договір купівлі-продажу не потрібно оформляти письмово, коли: 1) товар через інтернет-магазин продає фізична особа-підприємець і вартість товару не перевищує 340 грн.; 2) момент оплати й отримання товару збігаються (незалежно від вартості покупки і того, кому належить інтернет-магазин), тобто замовлення доставляє кур'єр магазину і він же приймає готівку в оплату. При цьому правочин вважають вчиненим у письмовій

формі, якщо його зміст зафіксовано в одному або в кількох документах: у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони (ч. 1 ст. 207 ЦК України). Наприклад, у рахунку-фактурі, яку інтернет-магазин надсилає покупцю після того, як той замовить щось на сайті. Правочин буде укладеним письмово тоді, коли інтернет-магазин письмово підтвердить інформацію відповідно до ст. 13 Закону про захист споживачів. Про те, що покупець визнає правочин, свідчатиме надходження від нього оплати або листа (телеграми), у якому він погоджується придбати товар.

Крім того, ЦК України допускає, що сторони можуть виражати свою волю за допомогою телеграфного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку. Тобто, якщо продавець і покупець обмінялися електронними листами, можна було би сказати, що договір купівлі-продажу укладений письмово. Можна було б, аби обидві сторони дотримувалися при цьому вимог Закону про цифровий підпис. Але поки що він не набув в Україні поширення.

Інтернет-магазин має видати покупцю розрахунковий документ, що засвідчує купівлю, з позначенням дати продажу (ч. 11 ст. 8 Закону про захист споживачів). Також усі суб'єкти підприємницької діяльності (і інтернет-магазин теж), які здійснюють розрахункові операції під час продажу товарів у сфері торгівлі, зобов'язані (ст. 3 Закону про РРО): 1) проводити розрахункові операції на повну суму покупки через реєстратори розрахункових операцій (далі – РРО) з роздрукуванням відповідних розрахункових документів; 2) видавати особі, яка отримує або повертає товар, розрахунковий документ встановленої форми (ним може бути фіскальний касовий чек, товарний чек, розрахункова квитанція тощо) на повну суму проведеної операції.

РРО та розрахункові книжки не застосовують (ст. 9 Закону про РРО), серед іншого, під час виконання банківських операцій (тобто коли покупець перераховує гроші за товар через банк); продажу товарів у системах електронної комерції (коли замовлення та оплату здійснюють на сайті продавця (ввівши дані банківської платіжної картки) або за допомогою електронного банкінгу); продажу товарів фізичними особами – підприємцями, які придбали фіксований патент або сплачують єдиний податок і ведуть Книгу обліку доходів і витрат.

У будь-якому разі інтернет-магазин має виписати покупцю товарний чек (якщо продавець – фізична особа – підприємець) або накладну (якщо продавець – юридична особа).

Крім того, до товару повинні додати документ (паспорт, талон тощо), у якому виробник зазначає гарантійний строк на свою продукцію (ч. 2 ст. 7 Закону про захист споживачів) [7, с. 95].

Частина 6 ст. 13 Закону про захист споживачів дозволяє продавцю використовувати у договорі стандартну умову про можливість заміни товару у разі його відсутності іншим. Про це покупця повинні повідомити перед укладенням договору. Продавець може замінити товар тільки тоді, коли одночасно виконуються три умови: 1) інший товар відповідає меті використання замовленого; 2) має таку ж або кращу якість; 3) його ціна не перевищує ціни замовленого товару.

Висновки. Обравши європейський вектор розвитку, Україна підтвердила свій намір рухатися на шляху імплементації найвизначніших здобутків світової правової думки до чинного законодавства, в тому числі побудувати гнучку та ефективну систему захисту прав споживачів.

Література

1. Цивільне право України: курс лекцій. У 6-ти т. Т.5. Кн. 2. Договірне право: Ч. 1. Загальні положення та договори на передачу майна у власність / Р.Б. Шишка (керівник авт. кол.), Є.О. Мічурін та ін.; за ред. Р.Б. Шишки. – Харків: Еспада, 2006. – 336 с.
2. Козье Д. Электронная коммерция / Д. Козье: пер. с англ. – М.: Издательско-торговый дом «Русская Редакция», 1999. – 288 с.
3. Аляб'єва Н.В. Договір про надання послуг у мережі інтернет//Проблеми цивільного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О.А. Пушкіна (23 травня 2009 р.). – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 436 с.
4. Кирилук О.Ю. Договори, що укладаються з використанням електронних засобів зв'язку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / О.Ю. Кирилук. Київ, 2015. – 20 с.
5. Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до 150-річчя від дня народження Є.В. Васьковського (Одеса, 8 квітня 2016 р.) /уклад.: І.В. Андронов, Н.В. Волкова, О.В. Сатановська. – Одеса: Юридична література, 2016. – 112 с.
6. Степанов В.С. Договори в сети Интернет: теория и практика /В.С. Степанов //Цивилистические записки. Выпуск 2. – М.: Статут, 2002. – 330 с.
7. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. /За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К.: Істина, 2004. – 928 с.
8. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р.//Відомості Верховної Ради України. 2015. – №45. – Ст. 410.
9. <http://suddya.com.ua/news/pro-elektronni-dokazi-v-civilnomu-procesi>